

Станаўленне нацыянальных дзяржаў, працяглыя войны, вострая патрэба ў грашах, геаграфічныя адкрыцці, а таксама канец магутнасці царквы — усе гэтыя фактары прадвызначылі з'яўленне абсалютных манархій. У выніку знаць і саслоўна-прадстаўнічыя органы паступова страчвалі свой уплыў. Рэлігія і грамадства апынуліся пад непасрэдным кантролем манархаў. Іх апорай стаў разгалінаваны бюракратычны апарат.

1. Назавіце прычыны канфліктаў другой паловы XVI — першай паловы XVII ст.
2. Як змянілася міжнародная палітыка пасля заключэння Вестфальскага міру?
3. Ахарактарызуйце палітычнае становішча Францыі, Прусіі, Аўстрыі, Вялікабрытаніі ў XVII ст.
4. Чаму на змену саслоўна-прадстаўнічай манархіі прыйшла абсалютная? Назавіце не менш чым тры прычыны.
5. Чаму фраза Людовіка XIV «Дзяржава — гэта я» выяўляе сутнасць абсалютызму?
6. Ці садзейнічала палітыка абсалютызму ўмацаванню асабістых правоў чалавека ў грамадстве?
7. Як склаўся і развіваўся абсалютызм у Англіі?
8. Параўнайце англійскі і французскі абсалютызм. Назавіце агульныя і адметныя рысы.

§ 26. Кантрасты XVIII ст.: эпоха Асветніцтва і рэвалюцый

Як ідэі эпохі Асветніцтва змянілі светапогляд людзей?

Назовіце найважнейшыя навуковыя адкрыцці і тэхнічныя вынаходствы XVI–XVIII стст. Да якіх змен у еўрапейскім грамадстве прывялі развіццё капіталізму і Вялікія геаграфічныя адкрыцці, Адраджэнне і Рэфармацыя? (Гісторыя Новага часу, 7 клас; § 21–23 гэтага дапаможніка)

Ідэалогія Асветніцтва. Фарміраванне новага грамадства шмат у чым вызначалася ўзрастаннем веры еўрапейцаў у стваральную сілу чалавечага розуму. Мысліцелі ставілі пад сумненне грамадскі лад, традыцыі, вераванні. Не дзіва, што XVIII ст. увайшло ў гісторыю як **век Розуму**, або **Асветніцтва**.

Асветніцтва — сацыяльны і культурны рух, які спарадзіў новы светапогляд на аснове веры ва ўсёмагутнасць чалавечага розуму і ў грамадскі прагрэс.

Першапачаткова ідэі Асветніцтва былі распаўсюджаны сярод вузкай групы вучоных, якія не ўхвалялі ломку існых грамадскіх і палітычных інстытутаў. Аднак з другой паловы XVIII ст. новыя погляды праз друк хутка ахапілі сярэднія слаі

гарадскога еўрапейскага насельніцтва. З гэтага часу Асветніцтва прапанавала свету новыя мадэлі грамадскага ладу і больш актыўныя метады іх дасягнення.

У хуткім часе ідэі Асветніцтва ахапілі ўсю Еўропу. Свайго росквіту Асветніцтва дасягнула ў Францыі. У розных краінах Еўропы гэтая з'ява мела свае асаблівасці. У той жа час існавалі ідэі і паняцці, агульныя для новай эпохі.

У Францыі Асветніцтва пачало афармляцца сярод крытыкаў сацыяльна-палітычнай сістэмы, што існавала ў той час. У Шатландыі і германскіх дзяржавах яно расквітнела ва ўніверсітэтах. У Прусіі, Аўстрыі і Іспаніі распаўсюджваннем ідэй Асветніцтва займаліся манархі.

Выдатнымі прадстаўнікамі французскага Асветніцтва былі Шарль Луі дэ Монтэск'ё, Вальтэр і Жан Жак Русо. Вялікай папулярнасцю карысталіся таксама ідэі шатландскага эканаміста Адама Сміта і нямецкага філосафа Імануіла Канта.

Вальтэр пра рэлігію

Калі мы бачым цудоўную машыну, мы робім выснову аб разумным і адмысловым будаўніку яе. Ці ж пры сузіранні дзівоснага свету мы будзем працівіцца меркаванню аб мастаку-творцу? Зорная плынь, вярчэнне Зямлі вакол Сонца — усё ўладкавана згодна з найглыбейшымі матэматычнымі законамі... Строгі парадак і мэтазгоднасць сусвету ёсць разам з тым і сам станоўчы доказ быцця Бога. Нішто не пахісне ўва мне гэтага пераканання... Сапраўдная галоўная прычына, чаму вера ў Бога неабходная, заключаецца, на мой погляд, у тым перакананні, што дзеля агульнага добра неабходны Бог, які ўзнагародзіць і пакарае.

Калі б Бога не было, то яго варта было б прыдумаць.

Вера ў Бога, які ўзнагароджае за добрыя справы і карае за дрэнныя, а таксама даруе невялікія правіннасці, з'яўляецца для чалавечага роду самай карыснай верай.

Царква заўсёды хацела распаўсюдзіцца і карыстацца ўсякай магчымай зброяй, каб адабраць у нас наш здабытак і нашы жыцці... Гісторыя царквы — гэта бесперапынны ланцуг сварак, падману, прыгнёту, махлярства... Рэлігія чыніць толькі зло... Я лічу, што вельмі лёгка выкараніць паступова ўсе забабоны, якія ператварылі нас у скаціну...

Ці лічыце вы стаўленне Вальтэра да рэлігіі супярэчлівым? Ці можна назваць Вальтэра атэістам? Свой адказ абгрунтуйце.

Асветнікі не прымалі царкоўнага вучэння аб недасканаласці прыроды чалавека. Яны верылі ў творчыя сілы людзей, верылі ў прагрэс, у тое, што гісторыя рухаецца да лепшага, развіваецца ад несправядлівага ўладкавання грамадства да справядлівага. Многім здавалася, што Асветніцтва прывядзе чалавецтва да шчасця, што праз адукацыю можна перабудаваць грамадства на прынцыпах разумнасці і справядлівасці. Сваімі мэтамі асветнікі абвясцілі свабоду, дабрабыт і шчасце людзей, мір, ненасілле і верацярпімасць.

Асветнікі прапанавалі ідэю натуральнага права. Яны лічылі, што ўсе людзі ад прыроды маюць роўныя правы. Адрозненні ў грамадстве ўсталяваныя не Богам, а людзьмі. Значыць, людзі могуць змяніць тое, што яны самі стварылі. Гэта была сапраўды рэвалюцыйная ідэя. Невыпадкова ідэі Асветніцтва сталі ідэалагічнай платформай рэвалюцый другой паловы XVIII ст.

Тэорыі абмежаванай манархіі, народнага суверэнітэту і прынцып падзелу ўлады.

У чыхі руках павінна быць сканцэнтравана вярхоўная ўлада? Гэтае пытанне непакоіла многіх дзеячаў Асветніцтва.

Вальтэр (Франсуа Мары Аруэ) найлепшай формай кіравання лічыў асветную манархію. Яго ідэалам быў правіцель, які вывучаў навуку кіравання грамадствам і абараняў асноўныя правы людзей.

Асаблівую ўвагу асветнікі надавалі ідэі народнага суверэнітэту, якая, на іх думку, атрымлівала найбольш поўнае ўвасабленне ў рэспубліканскім ладзе. Гэтую ідэю адстойваў французскі пісьменнік і філосаф *Жан Жак Русо*. Народны суверэнітэт — вяршэнства правоў народа — абгрунтоўваўся асветнікам «натуральнымі» правамі. Русо лічыў, што ўсе людзі ад прыроды роўныя і што ўсе тытулы і рангі павінны быць адмененыя. «Чалавек народжаны свабодным, — пісаў вялікі асветнік, — а між тым ён у ланцугах».

У «Грамадскім дагаворы» (1762) Ж. Ж. Русо апісаў ідэальныя грамадскія адносіны. У ідэальным грамадстве, паводле яго ўяўленняў, людзі заключаюць дагавор адзін з адным, а не з правіцелем. Яны аддаюць частку сваіх натуральных свабод на карысць «агульнай справы» або дзеля дабра большасці, воля якой з'яўляецца законам для меншасці. Такім чынам, калі раней тэорыі дагавору зводзіліся да палітычнага пагаднення паміж людзьмі і правіцелем (Т. Гобс, Дж. Лок), то Ж. Ж. Русо прапанавалі ідэю сацыяльнага дагавору паміж усімі членамі грамадства. Пазней рэвалюцыянеры многіх краін кіраваліся ідэямі вялікага французскага мысліцеля.

Значную ролю ў абмежаванні ўлады манарха і руху грамадства да народнага суверэнітэту адыграла ідэя падзелу ўлады. Яна пачала афармляцца яшчэ ў XVII ст. Заснавальнікам вучэння аб падзеле ўлады на заканадаўчую, выканаўчую і судовую быў англійскі мысліцель Джон

Статуя Ж. Ж. Русо,
г. Жэнева, Швейцарыя

Статуя Ш. Монтэск'ё ў Луўры,
г. Парыж, Францыя

Лок. Невыпадкава менавіта Англія стала ўзорам дзяржаўнага ладу для філосафаў-асветнікаў XVIII ст.

У далейшым ідэі Дж. Лока развіў выхадзец з арыстакратычнай сям'і барон *Шарль Луі дэ Монтэск'ё*. Ён лічыў, што функцыі кожнай галіны ўлады павінны быць дакладна вызначаны. У такім выпадку ніводная з галін не магла б уплываць на другую. Ідэі Ш. Монтэск'ё аб стрыманні і процівагах у арганізацыі ўлады, аб прынцыпе падзелу ўлады пазней будуць успрынятыя аўтарамі канстытуцыі ЗША і знойдуць у ёй непасрэднае адлюстраванне.

Ш. Монтэск'ё. «Дух законаў»

Усё загінула б, калі б у адной і той жа асобе або ўстанове, што складаецца з саноўнікаў, з дваран або простых людзей, былі аб'яднаны гэтыя тры ўлады: улада ствараць законы, улада выконваць пастановы агульнадзяржаўнага характару і ўлада судзіць злачынствы або спрэчкі прыватных асоб.

Калі ўлада заканадаўчая і выканаўчая будуць аб'яднаныя ў адной асобе або ўстанове, то свабоды не будзе, паколькі можна апасацца, што гэты манарх або сенат стане ствараць тыранічныя законы для таго, каб гэтак жа тыранічна прымяняць іх.

Не будзе свабоды і ў тым выпадку, калі судовая ўлада не аддзелена ад улады заканадаўчай і выканаўчай. Калі яна аб'яднана з заканадаўчай уладай, то жыццё і свабода грамадзян апынуцца ва ўладзе самавольства, паколькі суддзя будзе заканадаўцам. Калі судовая ўлада аб'яднана з выканаўчай, то суддзя атрымае магчымасць стаць прыгнятальнікам.

Чаму, на думку Ш. Монтэск'ё, кожная ўлада павінна выконваць свае ўласныя функцыі?

Асветны абсалютызм. Ідэі Асветніцтва падарылі грамадству надзею на роўнасць перад законам. Неабходнасць у палітычных рэформах становілася ўсё больш відавочнай. За стагоддзе насельніцтва Еўропы вырасла на 58 %. У сельскай гаспадарцы адбывалася распаўсюджванне рацыянальных, навуковых вытворчых метадаў. Але самае галоўнае — ішоў актыўны пераход да машынай, капіталістычнай вытворчасці. Рост галечы, разарэнне цэлых гарадоў з-за войнаў, хваробы сталі бедствам для гараджан.

Палітыка абсалютных манархій, у аснове якой былі ідэалы Асветніцтва, увайшла ў гісторыю пад назвай *асветны абсалютызм*. Асветны абсалютызм пачаў распаўсюджвацца ў Еўропе з другой паловы XVIII ст. Улада манарха пачала тлумачыцца не боскай воляй, а грамадскім дагаворам. Асветны правіцель, каб даказаць права на ўладу, павінен быў палепшыць жыццё сваіх грамадзян. Вальтэр лічыў, што асветная манархія з'яўляецца адзінай правільнай формай кіравання. Асветнікі

спадзяваліся, што адукаваныя ў духу новых ідэй манархі змогуць правесці ў сваіх дзяржавах неабходныя рэформы.

Многія правіцелі, названыя гісторыкамі «асвечанымі дэспатамі», запрашалі да двара філосафаў і вучоных, каб тыя дапамаглі ім распрацаваць рэформы, накіраваныя на ўмацаванне дзяржавы. Так, у Прусію да двара Вільгельма II Вялікага з дынастыі Гогенцолернаў быў запрошаны сам Вальтэр. На працягу XVIII ст. Гогенцолерны ўсталявалі абсалютную манархію і ператварылі Прусію з маленькага каралеўства ў вялікую еўрапейскую дзяржаву.

Палітыка асветнага абсалютызму не змагла ў поўнай меры трансфармаваць грамадства і палітычныя інстытуты пад патрабаванні часу. Нярэдка рэфармаванне грамадства праходзіла ў форме рэвалюцый, накіраваных перш за ўсё супраць абсалютызму.

Палітыка асветнага абсалютызму

Правіцель (краіна)	Рэформы
Марыя Тэрэзія, Іосіф II (Аўстрыя)	Увядзенне цэнтралізаванай сістэмы падаткаабкладання, адмена падатковых прывілей для дваран і духавенства. Вызваленне сялян ад прыгоннай залежнасці, надзяленне іх зямлёй. Абмежаванне паншчыны трыма днямі на тыдзень замест пяці-шасці і яе замена грашовым зборам. Эдыкт аб рэлігійнай цярпімасці, ураўнаванне ў правах пратэстантаў, праваслаўных і яўрэяў з католікамі. Увядзенне свабоды веравызнання. Ліквідацыя аўтаноміі зямель і правінцый імперыі Габсбургаў. Будаўніцтва бальніц, прытулкаў, стварэнне фонду дапамогі бедным. Увядзенне абавязковага сямігадовага навучання ў народнай школе
Фрыдрых II (Прусія)	«Фрыдрыхаў кодэкс»: увядзенне аднолькавага для ўсіх суда, верацярпімасць, адмена катаванняў. Забарона на продаж прыгонных сялян без зямлі. Прызнанне спадчынных правоў дзяржаўных сялян на іх надзельныя землі

Прааналізуйце табліцу. Вызначце кірунак рэформаў асветных правіцеляў. Зрабіце высновы аб рэформах у кожнай з дзяржаў. Ці можна сказаць, што палітыка правіцеляў Прусіі і Аўстрыі была накіраваная на ажыццяўленне мэт і ідэалаў Асветніцтва?

У XVIII ст. гісторыя заходняй цывілізацыі адзначана двума буйнейшымі рэвалюцыйнымі пераваротамі — Вайной за незалежнасць ЗША і Вялікай французскай рэвалюцыяй, якія мелі буржуазны характар. Абедзве рэвалюцыі прайшлі пад

§ 26–1

§ 26–2

уплывам ідэалогіі Асветніцтва, іх наступствы шмат у чым прадвызначылі развіццё дэмакратыі як формы дзяржаўнага кіравання.

Амерыканская рэвалюцыя ў Новым Свеце і Вялікая французская рэвалюцыя ў Еўропе. Рэвалюцыя ў Англіі не аказала прыкметнага ўплыву на стан спраў у яе паўночнаамерыканскіх уладаннях. Тут працягвалі захоўвацца феадальна-абсалютысцкія парадкі, якія ў Англіі былі ўжо канчаткова ліквідаваныя. Насельніцтва калоній абкладалася падаткам і знаходзілася пад строгім кантролем англійскага ўрада.

Самавольства губернатараў, абмежаванне свабоды прадпрымальніцтва і ўвядзенне новых падаткаў — усё гэта выклікала пратэст каланістаў, якія паступова сталі ўсведамляць сябе амерыканцамі.

Справа ў тым, што ў XVIII ст. амерыканскае і брытанскае грамадства ўжо значна адрозніваліся. Маёмасны цэнз, што дапускаў да ўдзелу ў выбарах людзей, якія мелі пэўны маёмасны мінімум, у Англіі і амерыканскіх калоніях быў

Асноўныя падзеі Вайны за незалежнасць ЗША

Выкарыстоўваючы схему, раскажыце пра ход амерыканскай рэвалюцыі.

аднолькавы. Аднак калі ў Англіі ў выбарах прымала ўдзел менш за 20 % насельніцтва, то ў Амерыцы дзякуючы вялікай колькасці свабодных фермераў — больш за 50 %. Акрамя таго, жыхары амерыканскіх калоній лічылі, што свае ўнутраныя справы яны павінны вырашаць самастойна, без умяшання караля і парламента. Не дзіва, што ўвядзенне Англіяй новага падатку (Паштовага акта) у 1765 г. выклікала масавае незадавальненне ў Амерыцы.

Нарастанне супярэчнасцяў паміж калоніямі і метраполіяй прывяло да першай *амерыканскай рэвалюцыі*, якая праходзіла ў форме *Вайны за незалежнасць*.

Галоўнымі ідэолагамі амерыканскай нацыі сталі Бенджамін Франклін, Томас Джэферсан і Джордж Вашынгтон. «Амерыканскі народ — гаспадар свайго лёсу», — гаварыў Т. Джэферсан. Прынятыя ў ходзе рэвалюцыі асноўныя дзяржаўныя дакументы ЗША — Дэкларацыя незалежнасці і Канстытуцыя — грунтаваліся на ідэях Асветніцтва.

Дэкларацыя незалежнасці ЗША абвясціла *прынцып народнага суверэнітэту* і правы чалавека. У той жа час у маладой дзяржаве захоўвалася рабства. Гэта была ўступка багатым плантатарам. Канстытуцыя ЗША, прынятая ў **1787 г.**, стала першай канстытуцыяй у свеце. Яна абвясціла ЗША федэратыўнай дзяржавай і рэспублікай. У адпаведнасці з *тэорыяй падзелу ўлады* заканадаўчая ўлада належала *Кангрэсу*, а выканаўчая — *прэзідэнту*. Абвясцілася незалежнасць судовай улады, дапускалася поўная верацярпімасць. Першыя 10 паправак у канстытуцыю, прынятыя ў **1789 г.**, — «*Біль аб правах*» — заклалі асновы дэмакратыі ў ЗША: абвясціліся свабода слова, сходаў, друку, недатыкальнасць асобы і інш. Аднак сістэма рабаўладання ў Злучаных Штатах не была адменена.

Пасля перамогі амерыканскіх калоній у Вайне за незалежнасць і стварэння ЗША Вялікабрытанія страціла свой уплыў у Паўночнай Амерыцы, нягледзячы на захаванне ўладанняў на тэрыторыі Канады і шэрагу астравоў Вест-Індыі.

Французская рэвалюцыя канца XVIII ст., гэтаксама як і амерыканская, натхнялася ідэямі французскіх асветнікаў. Яна была спароджана пратэстам розных

Утварэнне ЗША

§ 26–3

слаёў насельніцтва супраць старога парадку, для якога былі характэрныя неабмежаваная ўлада феадальнай дзяржавы, прывілеі землеўладальніцкай арыстакратыі, эканамічная залежнасць большай часткі насельніцтва.

Тэмпы капіталістычнага развіцця Францыі ў многім запавольвала сістэма саслоўных прывілей. Першае (духавенства) і другое (дваранства) саслоўі былі прывілеяванымі. Галоўным іх прывілеем было права не плаціць падаткі. З 25-мільённага насельніцтва каля 99 % складала *трэцяе саслоўе*. Яно было сацыяльна неаднароднае. У яго склад уваходзілі буржуазія, сялянства, гарадскія рабочыя, рамеснікі, бедната. Але іх аб'ядноўвалі поўная адсутнасць палітычных правоў і жаданне змяніць існуючы лад.

З дапамогай рэсурсаў сеткі інтэрнэт падбярэце карыкатуры, якія ілюструюць становішча трэцяга саслоўя ў Францыі. Растлумачце, чаму аўтары карыкатур так адлюстроўвалі саслоўі.

Асабліва цяжкім было становішча 20 млн сялян, якія павінны былі выплачваць пазямельны падатак дзяржаве, феадальную рэнту — свайму гаспадару, адну дзясятую ўраджаю (дзесяціну) — царкве. Вельмі цяжкім быў і падатак на соль, уведзены ў 1780 г. Між тым грашовыя сродкі цяклі ў дзяржаўную казну. «На мой век хо-

піць! Пасля нас хоць патоп!» — гаварыў кароль Людовік XV, у час кіравання якога стаў заўважным заняпад францускага абсалютызму.

У канцы 1780-х гг. у Францыі адбыўся грамадска-палітычны крызіс. Манархія пагражала фінансавым банкруцтвам. Становішча ўскладніў *харчовы крызіс* з-за неўраджаю 1788 г. У краіне пачаўся голад.

Для выхаду з крызісу ўрад прыняў рашэнне абкласці падаткам прывілеяваных саслоўі. Для яго зацвярджэння ў маі 1789 г. былі скліканыя Генеральныя штаты. Гэты саслоўна-прадстаўнічы орган не збіраўся з 1614 г. Трэцяе саслоўе спадзявалася на змены ў краіне. Але ўжо з першых дзён пасяджэнняў абвастрыліся рознагалоссі паміж прадстаўнікамі трэцяга саслоўя і дэпутатамі ад духавенства і дваранства.

Далей падзеі развіваліся імкліва і непрадказальна. Сход дэпутатаў трэцяга саслоўя запатрабаваў увядзення канстытуцыі. Дэпутаты абвясцілі сябе спачатку *Нацыянальным сходам*, а затым — *Устаноўчым сходам* для прыняцця канстытуцыі. Тым самым трэцяе саслоўе выступіла ад асобы ўсёй нацыі з ініцыятывай змяніць грамадскі лад Францыі. Вельмі цікава, што многія прадстаўнікі духавенства і дваранства амаль адразу далучыліся да новага парламента. Народ падтрымаў дзеянні сходу супраць караля.

14 ліпеня 1789 г. сталіца Францыі апынулася ў руках народа, які паўстаў. Гэты дзень лічыцца пачаткам *Вялікай французскай рэвалюцыі* і адзначаецца ў Францыі як нацыянальнае свята.

Нацыянальны сход прыняў два дакументы: *Дэкларацыю правоў чалавека і грамадзяніна* і *Канстытуцыю 1791 г.* Дэкларацыя абвясціла роўнасць людзей у правах

і свабоду асобы, свабоду слова, свабоду веравызнання, права на бяспеку і ўласнасць. Першая ў гісторыі Францыі канстытуцыя абмяжоўвала каралеўскую ўладу і ўсталявала *канстытуцыйную манархію*. Спецыяльнымі дэкрэтамі былі знішчаны стары саслоўны падзел і, адпаведна, саслоўныя прывілеі, адменены ўсе тытулы дваранства і духавенства, феадальныя павіннасці.

Па меры разгортвання рэвалюцыі ў краіне паглыбляліся рэформы і пераўтварэнні. У 1792 г. Францыя была абвешчана рэспублікай. Былі поўнасцю адменены ўсе феадальныя павіннасці сялян, сяляне ператварыліся ў свабодных уласнікаў. Людовік XVI быў пакараны смерцю, што выклікала пратэсты ў Еўропе. Аўстрыя, Прусія, Іспанія, Галандыя і Англія аб'ядналіся для сумеснай барацьбы з рэвалюцыйнай Францыяй. З аднаго боку, Францыя пагражала інтэрвенцыя еўрапейскіх манархій, з іншага — унутраная контррэвалюцыя: паўстанні раялістаў, прыхільнікаў караля, якія адбываліся ў розных частках краіны.

Цаной вялізных намаганняў і страт удалося вызваліць тэрыторыю краіны ад інтэрвентаў і падавіць мяцяжы. У гэты час на чале ўлады знаходзілася партыя *якабінцаў*, якая выказвала інтарэсы радыкальна настроенай буржуазіі. Лідар якабінцаў *Максімільян Рабесп'ер* звяртаўся да надзвычайных мер, уключаючы тэрор і насілле. У хуткім часе якабінцы былі адхілены ад улады ў выніку дзяржаўнага перавароту, які адбыўся 27 ліпеня 1794 г. (Тэрмідарыянскі пераварот).

Было праведзена нямала важных рэформаў. Усё мужчынскае насельніцтва Францыі атрымала права галасаваць. У французскіх калоніях быў адменены гандаль рабамі. Велізарныя маёнткі, што належалі дваранскай арыстакратыі, былі ліквідаваныя. Уся зямля была распрададзена сялянам па нізкіх цэнах, уведзена метрычная сістэма вагі і вымярэнняў.

У 1799 г. малады генерал *Напалеон Банарт* ажыццявіў пераварот і стаў аднаасобным правіцелем Францыі. Вялікая французская рэвалюцыя завяршылася.

Ідэі Асветніцтва аказалі вырашальны ўплыў на ломку старых палітычных інстытутаў. На працягу некалькіх стагоддзяў еўрапейская сістэма дзяржаўнага кіравання эвалюцыянавала ад абсалютызму і асветных манархій да пачатку фарміравання буржуазнага дэмакратычнага грамадства, заснаванага на прынцыпах суверэнітэту народа, падзелу ўлады, грамадзянскіх правоў і свабод. Амерыканская і Вялікая французская рэвалюцыі XVIII ст. аказалі вялізны ўплыў на яго станаўленне.

1. Сфармулюйце азначэнне паняцця «Асветніцтва». Калі і дзе яно ўзнікла і атрымала шырокае распаўсюджанне? Чаму мы можам гаварыць пра XVIII ст. як пра эпоху Асветніцтва?
2. Складзіце схему (ментальную карту, гекс), прысвечаную Асветніцтву: прычыны Асветніцтва, асветнікі і іх ідэі, палітыка «асветнага абсалютызму», прыклады гэтай палітыкі ў краінах Заходняй Еўропы.

§ 26–4

3. Якім пытанням палітычнай тэорыі асветнікі надавалі асаблівую ўвагу?
4. Як вы думаеце, пазітыўную ці негатыўную ролю адыгралі ідэі Асветніцтва ў развіцці грамадства? Чаму?
5. Якія асаблівасці сістэмы поглядаў эпохі Асветніцтва маглі садзейнічаць развіццю рэвалюцыйных настрояў у грамадстве, а якія — наадварот?
6. Якія ідэі Асветніцтва пакладзены ў аснову галоўных дзяржаўных дакументаў ЗША?
7. Выкарыстоўваючы віртуальныя калекцыі музеяў, падбярыце ілюстрацыі да асноўных падзей эпохі Асветніцтва. Якія высновы можна зрабіць на падставе падабранай вамі «раскадроўкі»?

Тэма 2. РАСІЯ І СЛАВЯНСКІЯ НАРОДЫ

§ 27. Расійская дзяржава на парозе Новага часу (XVI–XVII стст.)

Якім чынам адбывалася фарміраванне самадзяржаўнай улады ў Расіі?

Якімі былі вынікі кіравання Івана III для Расійскай дзяржавы? Якія былі прычыны і наступствы Смутнага часу? Якім чынам у Расійскай дзяржаве запанавала дынастыя Раманавых? (Гісторыя Новага часу, 7 клас)

Утварэнне адзінай Расійскай дзяржавы. Кіраванне Івана Грознага. Да пачатку XVI ст. Маскоўскае княства змагло аб'яднаць многія рускія землі і скінуць татарскі прыгнёт. Нават вялікае Наўгародскае княства падпарадкавалася Маскве. Цяпер Масква стала безумоўным лідарам у рэгіёне. Вялікія князі Іван III і яго сын Васіль III дабіліся велізарных поспехаў не толькі ў аб'яднанні тэрыторый, але і ў з'яднанні насельніцтва.

N.B.

У 1472 г. вялікі князь Іван III узяў сабе за жонку пляменніцу апошняга імператара Візантыі Соф'ю Палеалог. Сама падзея на той момант не прынесла канкрэтнай палітычнай выгады, аднак яе значэнне стала зразумелым пазней, калі ў пачатку XVI ст. узмацненне Маскоўскай дзяржавы зрабілася рэальнасцю. Маскоўская дзяржава, імкнучыся павысіць свой міжнародны прэстыж, заявіла аб пераняцці велічы Візантыйскай імперыі.